

Ka Wlu Hoi

Hui Aloha 'Aina Tuahine
2528 The Mall - Webster 311
University of Hawaii, Honolulu, Hawaii
96822

Mokuna II
Helu 2
Nowemapa 26, 1973

E nā haumāna o ka 'ōlelo Hawai'i, e heluhelu kākou. E ho'oma'ama'a kākou i ka heluhelu. E ho'ona'auao kākou iā kākou iho.

Ua hele anei 'oe i Puna ma ka mokupuni 'o Hawai'i? Nui ko'u mahalo iā Puna. He 'āina nani a he 'āina nui kēlā. Nani loa nā pua lehua o Puna. He lehua mamo, he lehua 'āpane, a he lehua kea ko Puna. Ua like ka lehua mamo me ka hulu melomele o ka manu mamo. Ua like ka lehua 'āpane me ka hulu 'ula'ula o ka manu 'āpāpane. A ua like ho'i ka lehua kea me ke ke'oke'o o ka hau o Mauna Kea.

He 'āina nui ho'i 'o Puna mai uka ā kai. He 'āina pāhoehoe a 'a'ā ko kekahi hapa o Puna a he 'āina ulu lā'au ko kekahi kapa o Puna. Nui ho'i ka nani o nā 'ae kai. He kahakai one 'ele'ele ko Puna. Ua like ka 'ele'ele o keia one me ka 'ele'ele o ka pāhoehoe a me ka 'a'ā. 'O Kaimū ka inoa o keia kaha.

E mele kākou i keia mele no Kaimū.

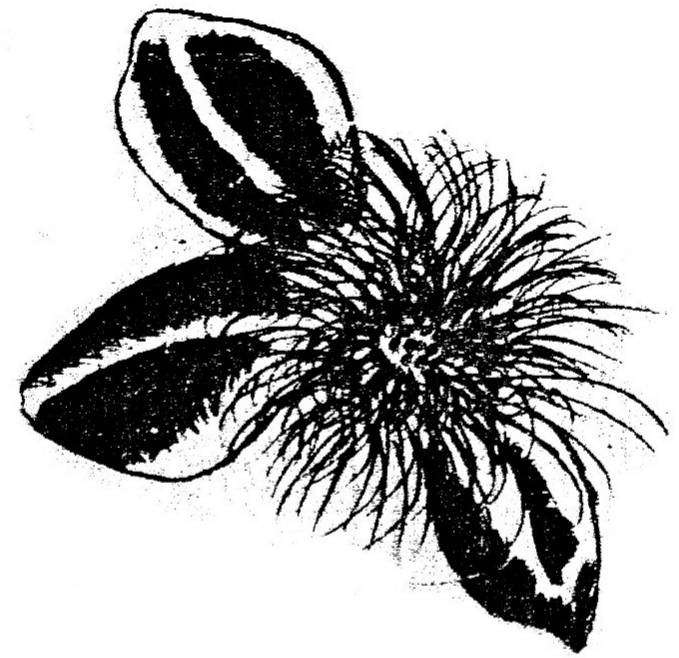
Hanohano ku'u kaha
Ku'u kaha 'o Kaimū

Kaha one 'ele'ele
Ho'ohihi a ka malihini

'O Kaimū i ke kai
Ke kai o ka he'e nalu

Ka nalu 'o Kuanine
E ho'i mai la i Hō'eu

Ha'ina mai ka puana
Ku'u kaha 'o Kaimū

He hula 'ili'ili keia i haku 'ia no nā kamali'i o Kaimū, Kalapana, Kahaualea, me Kapa'ahu.

Me ke aloha, Kauanoa

 ** HE AHA AU? Aia au ke noho nei i loko o ke kai. 'A'ole au makemake nui
 ** loa i ke kai wale no, akā makemake au i ke kai hapa wai. Pili ko'u inoa
 ** i kekahi 'āpane 'āina o O'ahu. Kaulana au no kekahi huaka'i a'u. L.H.
 **
 ** i n e u e
 ** a a e H

HE LEKA

E nā hoa heluhelu o kāhi Ulu Hoi ā kākou,

Ua pā kākou i ka laki. I ka hele 'ana aku nei i ka pahu leka, eia kā, he wahi makana ko loko. Eia ho'i ia makana, i nanea like kākou; he leka nā Lucy Mikasobe. Iā ia no ko kākou mahalo no kona mau mana'o aloha me ke kōkua 'ana mai iā kākou ma keia hana 'o ka nūpepa 'ōlelo Hawai'i. L.H.

Hau'oli no ho'i i ka lohe hou 'ana i kā kākou 'ōlelo makuahine i nā pō Lāpule ā pau. I ko'u wā li'ilī'i, 'o kā mākou 'ōlelo wale no kēlā, 'o ka 'ōlelo Hawai'i.

Hānai 'ia no ho'i au e nā kūpuna. Inā e ha'awi mai ke kumu i ka'u ha'awina, 'oia ho'i ka "homework", kula ko'u kupuna kāne ia'u ma ka 'ōlelo Hawai'i. 'Oia ho'i ka ho'olawe, ka hō'ulu'ulu, ka ho'onui a me ka pu'unane. A'o pū 'oia ia'u i ka helu pō e la'a me Hilo, Hoaka, 'ehā Kū, 'ehā 'Ole a pēlā wale aku.

Inā au e hūpō, hilihili 'ia ku'u lima me ka lā'au, akā na'e, mahalo loa au i ko'u kupuna kāne no kona a'o 'ana ia'u i ka 'ōlelo Hawai'i.

Me ke aloha pumehana,

Lucy K. Mikasobe

He Mo'olelo Li'i me ka Hua'ōlelo Li'i Hoa

Na'u i lawe iā Keli'i, ko'u hoalauna, e 'ike iā Lehua, ko'u hoaloha. Auwē! Ua lilo 'o Lehua i hoa lawe pū i ko Keli'i hewa. Ua ha'i mai ko'u hoahana ia'u, ua lilo 'o Lehua i hoamoe no Keli'i

"No ke aha mai 'oe i ho'oaikāne ai i ku'u hoapili?", nīnau aku au iā ia
"He aha ka pilikia? 'A'ole 'oia kou hoapili; 'o kou hoaloha wale no 'oia."

"'A'ole 'oe ho'ohenoheno iā ia?"

"'A'ole. Like 'oia me ka hoahēle - he hoakamali'i, he hoahānau. E nīnau aku 'oe i ko'u hoanoho i ka hale haumāna. He hoa kūkākūkā maika'i 'oia."

"Mana'o'i'o au iā 'oe. Akā mai pōina 'oe e moe i ka papahēle."

"'A'ole au e pōina.....'a'ole paha."

nā Lopaka Luis

Eia hou kekahi leka. 'O keia ho'i, nā Hattie Ah Cook. 'Oia no ko kākou hoaloha o ka Malu 'Ulu o Lele. Mahalo e Hattie no kou mana'o maika'i. L. H.

Iā 'oukou e nā haumāna hanohano o ke one hānau o ka 'āina kaulana 'o Hawai'i nei.

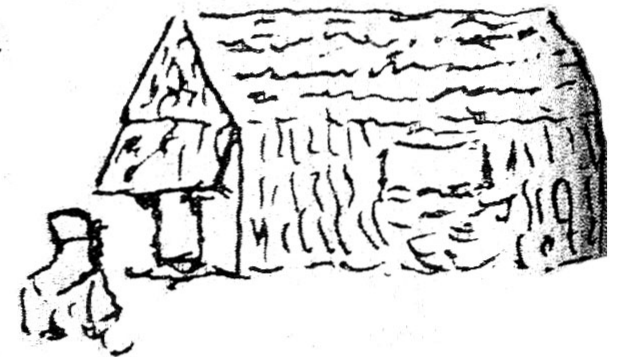
Pū'iwa ko'u 'ike 'ana me ku'u heluhelu 'ana i nā mana'o o loko me ka mana'o hau'oli. E pili ana o ka Ulu Hoi, he mea 'oia'i'o, ua nui 'oukou a ke Ulu Hoi nei i nā lā ā pau. Ua laupa'i ka honua iā kākou a me nā lāhui o ke ao nei.

E noi mai ana 'oe e kaha ki'i. He nui nā 'ano ki'i. Eia kekahi ki'i o ko kākou kupuna e uhai a me ka mana'o'i'o i ka hua'ōlelo. He ki'i keia kekahi o Kūkū i luna o ka noho paipai e nānā mai ana. He aha lā ka mana'o? Inā 'a'ole au mahu'i, e no'ono'o ana 'oia no ka ho'opōkole 'ana i ka hua'ōlelo penei; "'Ehia o'u manamanalima a me nā manamawāwā e me ke kaumaha o ko'u kino." E noi aku ana au, inā he mea 'olu'olu ia, he makemake au e hui pū 'oukou a hō'ike aku au i ko'u mana'o pono'i.

'O nā hale keia i kūkulu 'ia e ko'u kupunakāne.

He 'ohā mai'a a me kona 'ili i mea e kāpili ai a pili pa'a. A laila, ki'i 'ia aku ke kumu kukui a i 'ole, 'o ke kumu kuawa. A laila, 'onou iho i keia kumu pākāhi 'ehā me ka hāmāle a i 'ole, me ke kipikua i pa'a a ho'omohala i nā mea ā pau, a pa'a iho la ka hale.

He wahi mana'o li'ili'i ko'u, 'oia keia, i ko'u wā li'ili'i, ua hānau 'ia wau ma Kaua'ula, Lahaina, Maui makahiki 1895. 'O Iune 11 he lā nui kēlā o ko kākou ali'i 'o Kamehameha.

I ka noho 'ana o'u me ko'u kupunawahine, moe mākou ā pau ma luna o ka moena a ko'u Kūkū i nanala ai; pēlā me ka uluna lauhala moena. A he nui wale aku a nā kūpuna o mākou i a'o mai iā mākou i ka nanala 'ana.

I ko'u wā 'ehiku makahiki, hele au me ku'u māmā ma luna o ka lio māka'ika'i ma Lahainaluna. Ke kula kēlā a ko'u makuakāne i ho'onau'auao 'ia i ia manawa. Ka'ahele au me ku'u māmā ā puni 'o Lahaina ā ho'omaka aku la nā kihi 'ehā o ka 'āina mai Honokohau—

---ā hō'ea i Hāna; kāhi i hānau 'ia ko'u kūkūwahine a me nā kuahiwi kaulana Haleakalā a me nā Wai 'ehā o Maui. Ka'ahēle hou aka la au ma nā pali hāuliuli, Kaupō, 'Ulupalakua, Ke'anae a me Huelo, i ka wailele hūnehūne kaulana o ka 'āina, ke kai 'o 'Alenuihāhā.

I ka Ulu Hoi-- me ke aloha pōina 'ole iā 'oukou ā pau. 'O wau iho no me ka ha'aha'a,

Mrs. Hattie Ah Cook

Inā mana'o hou, pane mai. Eia hou kekahi, 'o nā po'e loea akamai nānā mahina, hōkū. Ku'i ka hekili, pō uliuli 'o Muku. A he nui wale 'o nā mo'olelo o ko kākou kupuna i hala.

Me ka mahalo i nā mana'o 'i'ini wehewehe. Nā ko kākou Makualani e ho'opōmaika'i a ho'ona'auao iā 'oukou ā pau loa me ka inoa o kāna Keiki hemolele 'Iesu Kristo.

'Amene

Mahalo nui.

[E nā hoaloha, hau'oli loa nā haumāna i nā leka e like me kā Mrs. Hattie Ah Cook.

L.H.]

Aloha mai no e nā po'e heluhelu i keia nūpepa Ka Ulu Hoi. Eia ma lalo kekahi o ko'u mau mana'o e pili ana i ka mo'olelo Kū-a-paka'a, nā Moses Nākuina. I keia kau wela aku nei, 'oia no 'o ka makahiki 1973, ua heluhelu pau loa iho la wau i keia mo'olelo i kākau 'ia ma ke 'ano Hawai'i pono'ī. He iwakālua no mākou i loko o ka papa 'ōlelo Hawai'i makahiki 'ekolu i heluhelu i keia mo'olelo. Auwē, nui ka ho'ihoi, nui ka le'ale'a, nui ka ho'okama'āina 'ana kekahi i kekahi; akā na'e, piha no ke ake i ka 'ike na'auao o Hawai'i.

I ka ho'ili'ili 'ana o ko'u mau mana'o, no'ono'o iho la au i kekahi mau mea o ke au kahiko. 'O ka lawai'a ho'i a me ka mahi'ai, 'oia no nā hana kūpono no ke ola 'ana o nā kānaka. I loko no o ka loa'a 'ole 'ana o kona makuakāne e a'o aku iā ia i ua mau hana, ua akamai ho'i 'o Paka'a i ka hana lawai'a. 'O Mailou, ke kaikunāne ho'i o ko Paka'a makuahine, he kanaka 'u'uku 'oia. 'A'ole i hiki iā ia ke hō'ike aku iā Paka'a i nā pono o ka 'āina no ka mea 'o ke kāpili manu kona kuleana. Akā, no ko Paka'a niele i ka hana i'a a me ke kanu 'ai ua piha 'oia i ka 'ike o ka lawai'a a meka mahi'ai. Ma keia 'ano he keiki kāne 'e'epa 'oia. He 'ōlelo a'o paha iā kākou e "Kulia i ka nu'u." [ho'omau 'ia ma ka 'ao'ao 'ono]

Akamai no ke ao 'ōlelo Hawai'i ho'i
Nāna no i a'o mai iā KA me KE ia'u

Kohu nō ka hua KE iā A, E, O, me K
'O KA no ia me ka 'okina, L, M, N, P, me W

'Āpiki no ke 'ano o kekahi hua'ōlelo
A na'u no lākou ā pau e a'o ia'u iho

Ha'ina mai ka mahalo o ka po'e haumāna keiki
Akamai no ke ao 'ōlelo Hawai'i ho'i.

Ua haku au i keia wahi mele me ka mana'o i mea kōkua paha ia no ka po'o kamali'i e a'o nei i ka 'ōlelo Hawai'i. Aia no nā huapī'āpā e ho'omaka ai ka hua'ōlelo e kohu ai 'o KE me ka 'ōlelo "KE AO". Ma o keia 'ōlelo paha e hiki ai i ka po'e haumāna ke ho'opa'ana'au i keia lula o ka 'ōlelo Hawai'i. Pili no ka paukū 'ekolu i nā hua'ōlelo i kū'ē i ka lula e like me KE 'ANO, KE MELE, me KE PĀ MEA 'AI. Aia i lalo nei kekahi mau hua'ōlelo i 'ike aku kākou i ka pololei o keia lula. (Koe nā mea kū'ē.) Pila Wilson

KE ALOHA	KE ALANUI	KA HALE	KA 'ŌPŪ
KE EA	KE ONAONA	KA PUA	KA LEO
KE KULA	KE KAI	KA UA	KA MAUNA
KE KUMU	KE KANAKA	KA 'ILI	KA NANI
KE OLA	KE ĀNUE NUE	KA 'EKE	KA WAI

---- Ia'u i heluhelu ai i keia mo'olelo, ua ho'āla 'ia no ko'u mau na'au, no ka mea, ua hiki maoli no ia'u ke 'ike pono i ke 'ano nohona o kēlā wā kahiko. He pilina ko ke kanaka i ka honua, i ke kai, i ka makani, a i ke āku kekahi i kēlā au, akā, he ao hou keia. I keia wā noa ho'i, aia iā kākou he mau mele Hawai'i, ka 'ōlelo makuahine a me kekahi 'ike iki e ho'omana'o 'ia ai i ka wā mā mua. Ma keia mo'olelo o Paka'a, ua hō'ike mai no 'o Moses Nākuina i ke 'ano noho kahiko Hawai'i. 'O kona kākau 'ana, he maika'i no a moakāka ho'i kāna wehewehe 'ana mai o kēlā wā.

I keia manawa, makemake nui no wau e mahalo aku iā Nākoa wahine, no ka mea, 'oia no ko mākou kumu i ho'opiha mai iā mākou i ka 'ike maoli o Hawai'i me ka ho'omanawa nui. No kona aloha i ka Hawai'i, e pio 'ole ana ke ola o ka 'ōlelo Hawai'i a iā ia no ko mākou aloha pumehana.

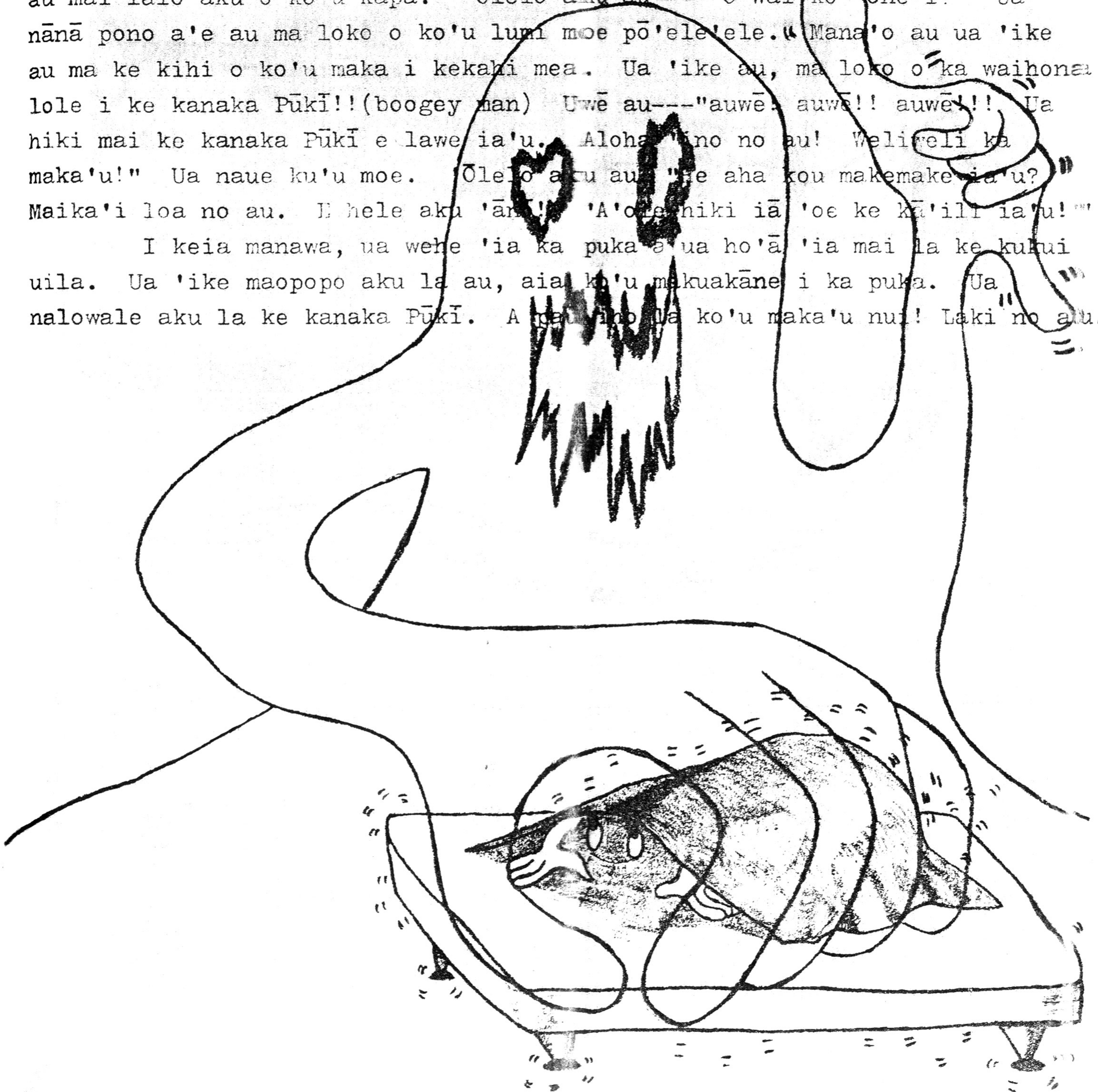
Ku'u Lei Mome

Weliweli ka Maka'u!

He mo'olelo keia-----

Ua hiamoe au ma ko'u lumi moe. He hiamoe maika'i loa. 'Emo 'ole, ua pa'a ka puka o ko'u lumi moe! PAM! Auwē no ho'i e!!! Ua ki'ei aku au mai lalo aku o ko'u kapa. 'Ōlelo aku au---"O wai ko'one'i?" Ua nānā pono a'e au ma loko o ko'u lumi moe pō'ele'ele. "Mana'o au ua 'ike au ma ke kihi o ko'u maka i kekahi mea. Ua 'ike au, ma loko o ka waihona lolo i ke kanaka Pūkī!! (boogey man) Uwē au---"auwē! auwē!! auwē!!! Ua hiki mai ke kanaka Pūkī e lawe ia'u. Aloha 'ino no au! Weliweli ka maka'u!" Ua naue ku'u moe. 'Ōlelo aku au "He aha kou makemake ia'u? Maika'i loa no au. E hele aku 'ānī! 'A'ole niki iā 'oe ke kā'ili ia'u!"

I keia manawa, ua wehe 'ia ka puka a'u ho'ā 'ia mai la ke kukui uila. Ua 'ike maopopo aku la au, aia ko'u makuakāne i ka puka. Ua nalowale aku la ke kanaka Pūkī. A pū'ino la ko'u maka'u nui! Laki no au.

Poblei ahu

2. turkey

4. prayer

7. feast

9. November

10. church

11. Thursday

12. Plymouth

13. indians

Ma: luma cho

1. corn

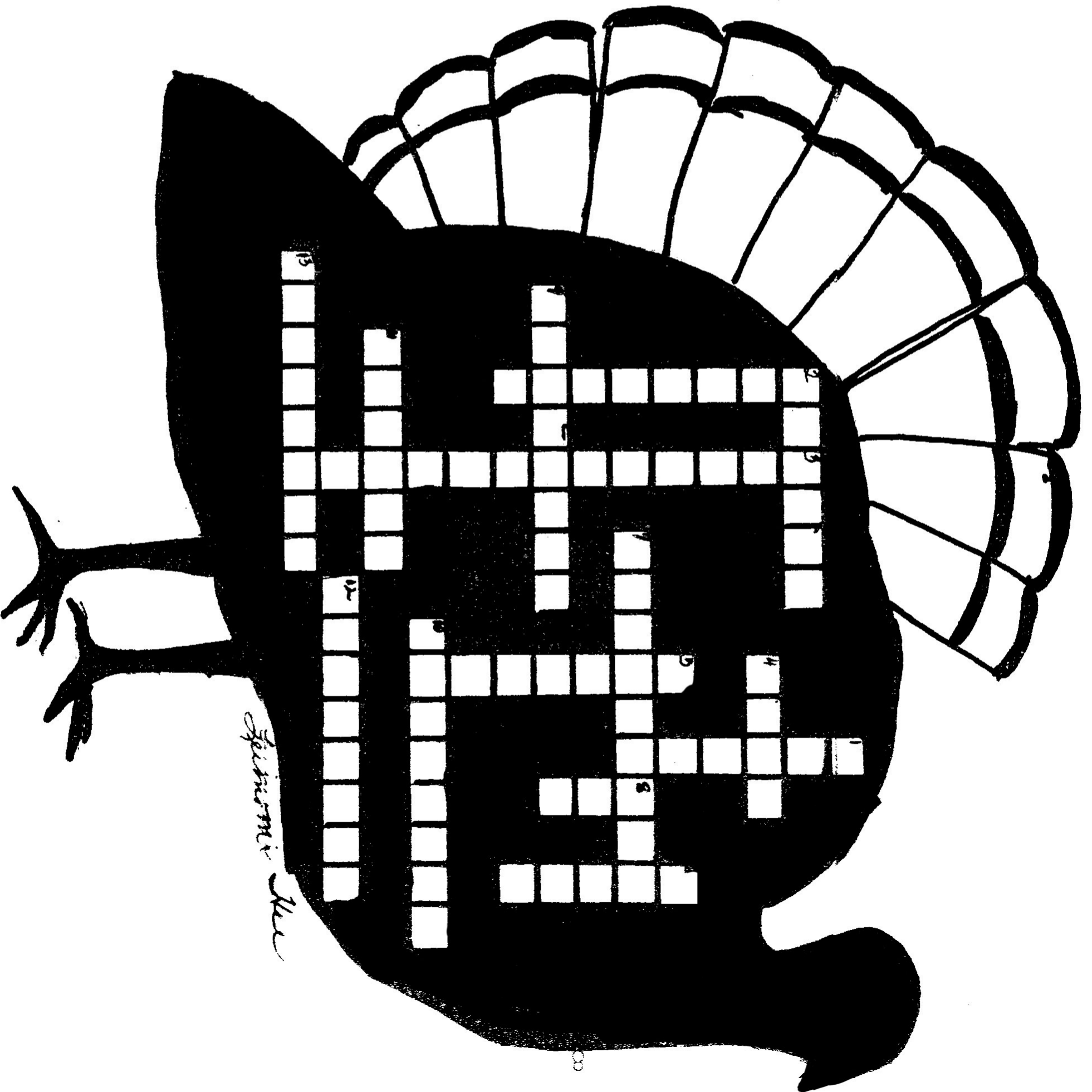
2. pilgrim

3. Thanksgiving

5. Bible

6. pumpkin pie

8. fish

'Ano 'ai kākou e nā hoaloha, 9

'O wau keia 'o Hinano, ka pelekikena o keia Hui Aloha 'Āina Tuahine. 'O keia hui, he hui o nā haumāna 'ōlelo Hawai'i o keia kula nui o Hawai'i. Nui nā haumāna like 'ole mai ka papa makahiki 'ekahi ā ka papa makahiki 'ehā.

I keia manawa, makemake no au e kono aku iā 'oukou e hā'awi mai i ko 'oukou mana'o o ka na'au. He nui nā mea Hawai'i like 'ole, a he hoihoi, akā aia iā 'oukou keia mau mea hoihoi. No laila, inā he mana'o ko 'oukou, mai hilahila e wehewehe i ko 'oukou mana'o i loko o keia nūpepa ai'ole i loko o kekahi leka ia'u.

'O wau iho no me ke aloha,
Vincent R. Rodrigues

EIA NĀ INOA O NĀ LUNA O KEIA HUI:

- Ka Pelekikena a me ka Luna Ho'oponopono.....Vincent Rodrigues (Hīnano)
- Ka Hope Pelekikena.....Joyce Davis (Ulupaina)
- Ke Kākau 'ōlelo.....Eona Rosco (Mino'aka)
- Ka Pu'ukū.....Nick Young (Niko)
- Ka Luna Koa.....Arthur Yorita (Atta)
- Ke Kākā'ōlelo.....Larry Kimura (Kauano)

NĀ KOMIKE O KEIA HUI:

- Ka Ulu Hoi: Nā Luna Ho'oponopono.....Haunani Bernardino
Pila Wilson
- Ka Leo Hawai'i.....Larry Kimura
Keoni DuPont
- Hula.....Ku'u Lei Momi Bernardino

KI'I HŌ'AKA'AKA

N: E Keoni, e hei 'alamihi kāua ma Pu'uloa.
 K: 'A'ole hiki e Noe, 'a'ole au he keiki 'ae'a-hauka'e. E hele ana no wau i ka'u papa 'ōlelo Hawai'i.
 N: Akā, 'a'ohe o'u 'ike i ke 'ano hei 'alamihi. Inā hō'ike mai 'oe ia'u, e ho'omo'a ana au i ka 'aina awakea.
 K: He aha kāu e ho'omo'a ai?
 N: 'O ka pua'a momona iwi 'ao'ao paha.
 K: Auwē! 'Oia no ka'u punahele! O hele no kāua.
KLM

